

Insikt om instinkt grund för inspirerande livssyn

INSPIRATIONSKÄLLAN

Våra drivkrafter kärlek, aggression, hot och trygghet är teman hos de två författare som Barbro Beck-Friis framhåller som sina inspiratörer.

Konrad Lorenz, som ägnat sin forskning åt djurens uppförande, vilket på ett häpnadsväckande sätt påminner om människornas, förmedlar en varm kärlek till allt levande.

Virginia Axline ger en lysande illustration till människans behov av att bli älskad och respekterad i sin bok om den 5-årige autistiske pojken Dibs, som tillfrisknar efter behandling med lekterapi.

»En hanhund som biter tikar skulle jag ha den största misstro emot, och jag skulle råda ägaren till den allra största försiktighet, särskilt om det finns barn i huset, därför att en sådan hunds sociala hämningar uppenbarligen har råkat i olag.» Orden är Konrad Lorenz, som i sin bok »Aggression – det så kallade onda» [1] lyfter fram de fyra viktiga drivkrafter som såväl människor som djur uppvisar i sitt beteende – kärlek, hunger, flykt och aggression.

Under hela mitt liv har jag levt ihop med djur. Hundar, katter, fåglar, fiskar, hästar, får och grisar i varierande blandning, men alltid hund. Min första hundbok hette »Filurer i päls». Jag var 3 år, och boken lästes högt av min stackars far oavbrutet under de kommande åren. Vem som författat den vet jag inte. Men jag förstod mycket tidigt att man kan tala med djuren – inte med ord men med kroppsspråk.

Konrad Lorenz förmedlar kärlek till allt levande

Konrad Lorenz bok »Er redete mit den Vieh, den Vögeln und den Fischen» [2] blev både en upplevelse och en bekräftelse. Denna underbara lilla bok kom 1949, och förutom att den är rolig, festlig och mycket underhållande för-

medlar den en varm kärlek till allt levande. Den lär också ut en djup respekt för till och med en akvariefisk och pekar gång på gång på hur djurens uppförande på ett så häpnadsväckande sätt påminner om människornas (eller är det manne tvärt om?) – även när det gäller revirbevakande och aggressivitet. Beteendeforskaren eller etologen Konrad Lorenz var också professor i psykiatri under ett par år på 1940-talet. Det märks i samtliga hans verk, inte minst i »Människan och hunden» [3] där han bl a säger: »En hunds trohet är en kostbar gåva som inte är mindre bindande och moraliskt förpliktande än en mänsklig vänskap.»

Som klinikchef inom geriatrik och långvårdsmedicin under 25 år har jag många gånger mött medmänniskor som i valet mellan att själv få sjukhusvård eller att lämna bort hunden/katten/åsnan till ett ovisst öde föredragit att stanna hemma. Den avancerade hemsjukvården, eller lasaretsanslutna hemsjukvården, LAH, i Östergötland har också medgivit att svårt sjuka kunnat få vara hemma hos sina skyddslingar ända in i döden. En av mina ensamstående patienter med en metastaserande bröstcancer hade en grön undulat som varje natt sov på kvinnans bröst, under hennes haka. »Den ger mig värme och trygghet», var hennes motivation.

Tillgång till djur och natur är en del av våra rättigheter och mångas livskvalitet. Som institutionsbunden kan man berövas denna självklara rätt. Det är därför gott att veta att i många kommuner i Sverige idag finns det inte bara gröna växter utan också katt, besökshund, akvariefiskar eller fåglar. Årets bragdhund häromåret var en sjukhemshund i Falkenberg som visade särskild omsorg och uppmärksamhet till de svårast sjuka. Vi borde alla lära av den hunden att närhet, att lyssna och inte tala, att någon finns där när man är svårt sjuk eller håller på att dö, att någon bryr sig är den viktigaste allmänterapeutiska åtgärd man kan erbjuda en människa.

Ingen av min familjs många hundar har dött av sig själva. Alla har blivit mycket gamla för att vara hundar, 12–15 år. Ingen har behövt avlivas utan-

SERIE Inspirationskällan

Tidigare artiklar i serien »Inspirationskällan» var införda i 51–52/97, 1–2/98, 3/98, 19/98, 25/98 och 41/98.

Hittills har vi beställt artiklarna, men säkert finns det i vår läsekrets mängder av uppslag till essäer om skönlitteratur och dylikt som betytt mycket i yrkesutövandet. Hör av dig till redaktionen om du vill lämna ditt bidrag till serien. Kontakta i första hand Yngve Karlsson (tel 08-790 34 76) eller Gun Beréfelt (tel 08-790 34 80). Brev per post går fortfarande bra!

för hemmet. De har fått dö i sin egen hundsäng i hallen, med huvudet i mattes knä och med husse (anestesiologen) med den slutgiltigt sövande sprutan.

Så svårt det är och så mycken ångest innan man bestämt sig för att »nu går det inte längre!». Så tunga själskval för att avliva en hund genom en smärtfri narkosdöd, hur tunga är då själskvalen vid avlivning av en människa – det man kallar aktiv eutanasi? Min mycket bestämda personliga åsikt, oavsett gällande lagstiftning, är att vi aldrig får tillåta oss att utöva avlivning av en medmänniska. Även det har hunden lärt mig.

En hund som åldras påminner i mycket om en åldrande människa. Den lena mjuka pälsen grånar, vitnar och blir sträv, gången blir stelare, ögonen mattas, andhämtningen blir kortare, kroppen tyngs av mer fett och mindre muskler, hörseln försämras. Men glädjen att vara med familjen är oförändrad, och kärleks- och trohetsbetygelserna består.

Ursprungliga drivkrafter återkommande teman

Kärlek och aggression, hot och trygghet är återkommande teman i Konrad Lorenz böcker, antingen det gäller änglafiskar, eskimåhundar eller homo sapiens. »Aggressionen, vars yttringar ofta tyds som dödsdriften, är en in-

Författare

BARBRO BECK-FRIIS professor, Hultorp, Borensberg.

stinkt som alla andra, och under naturliga förhållanden precis lika livs- och artbevarande», skriver Konrad Lorenz. Men han skriver också: »Den mot artfränderna riktade aggressionen som finns hos så många djur i allmänhet är inte alls till nackdel för arten. Tvärtom är den en instinkt som är nödvändig för dess existens. Detta bör emellertid inte förleda någon till optimism inför mänsklighetens nuvarande situation, tvärtom. Medfödda beteenden kan råka helt ur jämvikt genom någon i sig obetydlig förändring av omvärlden.»

Är det därför gosse slår flicka, man misshandlar kvinna, barn mördar barn? Är det detta Konrad Lorenz varnar för när han pekar på de sociala hämningar som råkat i olag då hund biter tik? Det är Konrad Lorenz' resonemang och analyser, parade med stor kunskap och humor, som gör hans böcker så intressanta, lättlästa, roande och oroande.

Virginia Axline beskriver behovet av kärlek

Från läkaren, etologen och psykologen Konrad Lorenz är klivet inte långt till en annan professor vid en annan medicinsk fakultet, men nu i New York:

Virginia Axline, som vunnit världspriset som barnpsykiater.

Den bok jag särskilt tänker på är »Dibs söker sig själv» [4], en bok om den 5-åriga Dibs som var svältfödd på kärlek men rik på aggressioner. Genom lekterapi tillfrisknar denna pojke, vars autentiska levnadsöde är så gripande att man sträckläser »thrillern» och måste få reda på hur det slutar. Det är det psykologiska greppet och analysen som trollbinder läsaren, samtidigt som man frågar sig hur mycket ett barn tvingas ut-

stå, och barnets behov av att få bli erkänt och bekräftat för att kunna utvecklas på ett normalt sätt. De glimtar av kärlek Dibs fått erfarat på ett begripligt sätt har givits av mormor och den gamle trädgårdsmästaren. Hela boken är en lysande illustration till människans behov av att bli älskad och respekterad, att få känna att man har ett värde. Då försvinner aggressiviteten, då behövs ingen flykt längre från verklighetens outhärdliga kyla. »Som jag sa att jag ville ha det. Som Du sa att Du ville ha det. Som vi sa att vi ville ha det», är Dibs avskedsord när han lämnar sin svåra påtvingade ensamhet och går ut i världen som en frisk 6-åring.

Dibs öde fascinerar och lär oss så mycket, och det gör Virginia Axlines utomordentligt skickliga presentation av fallet också. Läs den och ladda upp med näsdukar! De kommer att behövas.

Referenser

1. Lorenz K. Aggression – det så kallade onda. Stockholm: Pan/Norstedts, 1969.
2. Lorenz K. I samspråk med djuren. Stockholm: P A Norstedt & Söners förlag, 1985.
3. Lorenz K. Människan och hunden. Stockholm: Pan/Norstedts, 1968.
4. Axline MV. Dibs söker sig själv. Stockholm: Rabén & Sjögren, 1968.

Karin Boye tröst under svår sjukdom

Om kunskap, verklig kunskap, som förändrar och utvecklar handlar en ganska okänd dikt av Karin Boye. »Endast den kunskap som blivit en del av dig är din kunskap», säger Eva Nyh, som inspirerats av och hämtat styrka i den här dikten under en tid med svår sjukdom.

Under många år av mörker, på väg mot en dödlig sjukdom, kunde jag ibland få tröst av författare, som också levat långa perioder i ett mörker. Karin Boye var en av dem jag kände släktskap med. Bland alla mera kända dikter hittade jag några okända som kän-

des viktiga för mig. »Kunskap» var en av dem. Nu är mörkret borta. Jag har »landat» på andra sidan sjukdomen. Döden är åtminstone för tillfället utom synhåll. Mycket av det som tidigare tröstade mej behöver jag inte längre. Men Karin Boyes dikt om kunskap känns lika aktuell. Och jag tycker att den passar in i Läkartidningens satsning på en annorlunda kunskap. Visst behöver vi medicinska fakta, hårddata. Men vi behöver så mycket annat också, som läkare och som människor.

Läkare åker på kurser och läser utländska medicinska tidskrifter. En del läkare läser skönlitteratur och lyrik. En del läkare går igenom kriser och svåra sjukdomar. En del läkare utvecklas, som läkare och som individer.

Om du är »färdig för all förvandling», kan allt det du möter i livet bidra till att göra dej till den människa du var ämnad att bli. Jag vet inte om alla får »pärlmorhud och gröna ögon». Själv har jag inte nått så långt. Men förvandling och en mening även i det värsta som drabbat mej kan jag se. Och jag tror att jag förstår vad Karin Boye menade.

Författare

EVA NYH
distriktsläkare,
Årjäng.

Kunskap

av Karin Boye

Alla de försiktiga med långa håvar träffar havets jätteskratt. Vänner, vad söker ni på stranden? kunskap kan aldrig fångas, kan aldrig ägas.

Men om du rak som en droppe faller i havet att upplösas, färdig för all förvandling – då skall du vakna med pärlmorhud och gröna ögon på ångar där havets hästar betar och vara kunskap.

ur »För trädets skull» 1935
Dikten finns i Karin Boye: »Dikter» i Bonniers serie »Den svenska lyriken».